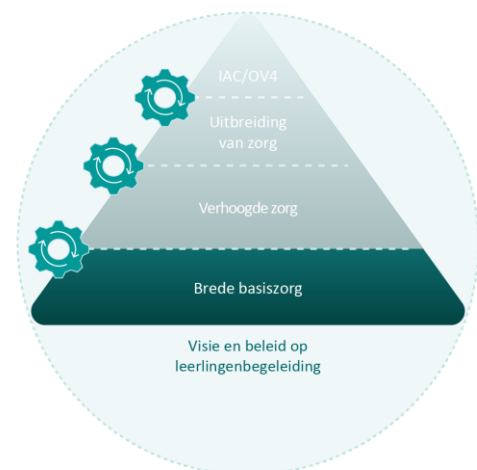

Brede basiszorg

Hoe kan een school elke leerling zoveel mogelijk kansen geven om zich op eigen tempo te ontwikkelen? Dit vind je terug in Brede basiszorg van het Algemeen Diagnostisch Protocol. Lees dit bij voorkeur samen met Visie en beleid op leerlingenbegeleiding, Verhoogde zorg, Uitbreiding van zorg, Handelen & evalueren o.b.v. een IAC- of OV4-verslag en het Theoretisch deel van dit protocol. De protocollen zijn een leidraad voor diagnostiek binnen de onderwijscontext gehanteerd door CLB-teams in samenwerking met scholen, PBD en leersteuncentra. Een Specifiek Diagnostisch Protocol is een concrete vertaling van de algemene handvatten in het Algemeen Diagnostisch Protocol (ADP).

Alle leerlingen hebben recht op uitdagend, motiverend en passend onderwijs. Elke school zorgt ervoor dat alle leerlingen zich optimaal kunnen ontplooiën met aandacht voor talenten, interesses en onderwijsbehoeften. Het schoolteam draagt in de brede basiszorg een grote verantwoordelijkheid voor de uitbouw van een schoolbrede pedagogisch-didactische aanpak. Hoe sterker de brede basiszorg, hoe minder leerlingen nood hebben aan verhoogde zorg of uitbreiding van zorg. De school kijkt hierbij op een transactionele¹ manier naar het functioneren van leerlingen. Hindernissen die kinderen en jongeren ervaren om te leren en ontwikkelen worden zoveel mogelijk proactief weggeremd door kwaliteitsvol onderwijs en leerlingenbegeleiding².

Doorheen de brede basiszorg zijn het de leerkrachten en het schoolteam die het verschil maken. In een krachtige leeromgeving³ gaan leerkrachten op een gepaste wijze om met verschillen en gaan ze flexibel om met doelstellingen, methoden, materialen, evaluatie... wanneer dit nodig blijkt. De brede basiszorg vormt de basis van het zorgcontinuüm op gebied van onderwijsloopbaan, preventieve gezondheidszorg, psychisch en sociaal functioneren en leren en studeren⁴. Om een stevig fundament te vormen voor de andere fasen van zorg, is doelgericht en planmatig werken op leerling-, klas- en schoolniveau essentieel. 'Je kan geen huis bouwen op los zand'.

¹ Zie HGW-uitgangspunt: transactioneel, wisselwerking en afstemming

² Zie visie en beleid op leerlingenbegeleiding

³ Zie <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/directies-en-administraties/organisatie-en-beheer/maak-van-je-school-een-effectieve-duurzame-en-gezonde-leeromgeving/effectieve-leeromgevingen/inspiratiemateriaal-over-leeromgevingen> geraadpleegd op 31 oktober 2023 en <https://www.diversiteitenleren.be/> geraadpleegd op 31 oktober 2023.

⁴ Zie Decreet leerlingenbegeleiding

De uitbouw van de brede basiszorg maakt deel uit van het beleid op leerlingenbegeleiding van een school en is nauw verbonden met het pedagogisch project van de school⁵. De school heeft de eindverantwoordelijkheid voor het leerproces van de leerling, de leerkracht houdt regie over de ontwikkeling stimuleren van de leerlingen in de klas en laat zich bijstaan door partners in leerlingenbegeleiding⁶ en externen. Een centrale vraag daarbij is: *'Hoe kunnen wij onderwijs en leerlingenbegeleiding vormgeven zodat die zo nauw mogelijk aansluiten bij de noden van een diversiteit aan leerlingen in deze school?'*

Inleiding: brede basiszorg als motor voor leerlingenbegeleiding

De leerkracht doet ertoe! Hij zit aan het stuur van de brede basiszorg en gebruikt hierbinnen zijn **professionele ruimte**⁷ om deze vorm te geven. Hiervoor maakt de leerkracht bewust gebruik van een aantal stappen (cf Ontwikkeling stimuleren binnen Referentiekader Onderwijskwaliteit):

De verschillende stappen vormen een constante reflectiecirkel die leerkrachten bewust of onbewust⁸ maken. Om de brede basiszorg sterker te maken, bekijken leerkrachten welke elementen ze hierbinnen nog kunnen bijsturen om tot een beter resultaat te komen bij een (groep) leerling(en). Ze zetten hierbij doelbewust een arsenaal aan mogelijkheden in binnen hun professionele ruimte, in hun klas en op school.

Onderwijs en leerlingenbegeleiding bieden aan alle leerlingen is een hele uitdaging. Het is vaak een proces van zoeken, uitproberen, bijsturen om tot een optimale afstemming te komen

⁵ Zie 'Visie en beleid op leerlingenbegeleiding'.

⁶ We gebruiken de term 'partners' voor alle personen die professioneel verbonden zijn bij de begeleiding van een leerling. Partners binnen leerlingenbegeleiding zijn werkzaam binnen onderwijs, leersteun, CLB. Externe partners werken buiten onderwijs.

⁷ Onder professionele ruimte verstaan we de mate waarin leraren ruimte ervaren en benutten om hun competenties, afgestemd op de structuur en cultuur van de organisatie, in te zetten ten dienste van de onderwijskwaliteit, zie <https://www.onderwijsinspectie.nl/actueel/weblog/weblogberichten/2021/ruimte-in-meesterschap> geconsulteerd op 30 mei 2023

⁸ processen zijn minder geëxpliciteerd als ze geautomatiseerd zijn

tussen de noden van de leerlingen in de klas en wat de school kan bieden. **Leerkrachten staan er echter niet alleen voor.** Blijkt of lijkt iets niet haalbaar, dan kunnen zij rekenen op een schoolteam om samen te zoeken naar oplossingen en hulpbronnen. Ook vanuit andere fasen van het zorgcontinuüm is het belangrijk om met de leerkracht mee te reflecteren: welke aanpassingen zijn haalbaar voor deze leerling binnen deze klas met deze leerkracht? Welke aanpassingen kunnen worden opgenomen binnen brede basiszorg? **Wat is essentieel voor deze leerling maar ook bevorderlijk voor alle leerlingen?** Op deze manier bevorderen alle actoren samen een sterkere brede basiszorg voor een diverse groep leerlingen.

Met deze tekst willen we aanknopingspunten geven om met alle betrokken actoren over brede basiszorg in gesprek te gaan en leerkrachten te ondersteunen in het reflectieproces, met respect voor de deskundigheid van de leerkrachten in het benutten van hun eigen professionele ruimte⁹.

De school stelt doelen voor de lerenden

Kwaliteitsverwachtingen en kwaliteitsbeelden¹⁰:

De school stelt doelen voor de lerenden.

Het schoolteam realiseert doelgericht een brede en harmonische vorming die betekenisvol is.

Het schoolteam hanteert doelen die sporen met het gevalideerd doelenkader en zorgt voor samenhang tussen de doelen.

Het schoolteam hanteert uitdagende en haalbare doelen.

Het schoolteam expliciteert de doelen en de beoordelingscriteria.

Een passend, actief, **doelgericht**, samenhangend en betekenisvol onderwijsaanbod aanbieden, vertrekt vanuit een duidelijk beeld van de leerlingenpopulatie en de bredere context. Wanneer het schoolteam informatie verzamelt om de beeldvorming van hun leerlingen op te maken of aan te scherpen, kijken ze breed naar de unieke kenmerken van de leerlingen zelf (positieve, belemmerende en veranderbare factoren, verschillende ontwikkelingsgebieden¹¹, welbevinden, interesses...) en hun thuis- en leefcontext (stedelijk-landelijk, onderwijsondersteunend gedrag¹², sociaal netwerk leerling en ouders, opvoeding...) ¹³. Dit doen ze om het aanbod op school optimaal te kunnen afstemmen op de onderwijs- en opvoedingsbehoeften van leerlingen.

⁹ Onder professionele ruimte verstaan we de mate waarin leraren ruimte ervaren en benutten om hun competenties, afgestemd op de structuur en cultuur van de organisatie, in te zetten ten dienste van de onderwijskwaliteit, zie <https://www.onderwijsinspectie.nl/actueel/weblog/weblogberichten/2021/ruimte-in-meesterschap> geconsulteerd op 30 mei 2023

¹⁰ Vlaamse Onderwijsinspectie (2017) Bronnendocument Referentiekader voor Onderwijskwaliteit, Vlaams Ministerie voor Onderwijs en Vorming

¹¹ Zie theoretische delen SDP's

¹² Onderwijsondersteunend gedrag is het gedrag dat ouders stellen om bij te dragen aan de onderwijsdoelen van hun kind. Vaak wordt hierbij het onderscheid gemaakt tussen ouderparticipatie en ouderbetrokkenheid. Alle ouders zijn betrokken bij het onderwijs aan hun kind maar de mate waarin en de manier waarop kan wel verschillen. Zie Theoretisch deel: Prodia-model: onderwijsondersteunend gedrag

¹³ Zie Prodia-model: bouwstenen leerling, thuis- en leefcontext.

Bij het opmaken van doelen vertrekken leerkrachten van de leerplannen¹⁴. Leerkrachten kennen de eigen leerplannen als centraal referentiekader en de differentiatiemogelijkheden die deze bieden.

	Leerplannen, ontwikkelingsdoelen en opleidingsprofielen	Ondersteunende materialen
GO!	http://pro.g-o.be/pedagogische-begeleiding/leerplannen	GO! Navigator
Katholiek Onderwijs Vlaanderen	Leerplannen ZILL en LLINKID, zie www.katholiekonderwijs.vlaanderen	Vademecum zorgbreed en kansrijk onderwijs
OVSG	https://www.ovsg.be/onze-themas/leerplannen-didactiek	Bouwstenen
POV	https://provinciaalonderwijs.vlaanderen/begeleiding/vakfiches-en-leerplannen/	SAPO Doelenverdeler

De school heeft aandacht voor het bieden van nieuwe kansen en het **inzetten op sterktes** van leerlingen. Dit vertaalt zich in uitdagende doelen voor alle leerlingen met voldoende kans op succeservaringen. Effectieve leerdoelen en succescriteria kennen vijf essentiële elementen: uitdaging, vertrouwen, betrokkenheid, hoge verwachtingen en conceptueel begrip¹⁵. Voor sommige leerlingen of groepen leerlingen kunnen binnen een bepaalde tijd of een specifiek leergebied/leerdomein aangepaste leerdoelen aangewezen zijn om hen tegemoet te komen of uit te dagen in overeenstemming met hun verworven vaardigheden en persoonlijke doelen. Deze leerdoelen en bijhorende aanpassingen moeten systematisch geëvalueerd worden in functie van het effect op de leerprestaties en het welbevinden van de leerling.

Leerkrachten bouwen samen met het hele schoolteam aan doelen die schoolbreed (binnen en buiten de klas) worden gesteld en waarbinnen oog is voor onderlinge samenhang. Deze schoolbrede doelen zetten in op de optimale ontwikkeling van alle leerlingen op verschillende domeinen¹⁶, hun welbevinden en hun participatie aan school en de maatschappij¹⁷. Deze doelen

¹⁴ De school hanteert doelen die sporen met het gevalideerd doelenkader en zorgt voor samenhang tussen de doelen. Kwaliteitsverwachting uit het Referentiekader voor onderwijskwaliteit (ROK). Met gevalideerd doelenkader wordt bedoeld: de eindtermen, de basiscompetenties, de ontwikkelingsdoelen of de doelen vastgelegd in een leerplan. p. 46. Je kan de netgebonden leerplannen consulteren via: <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/leerplannen>

¹⁵ conceptueel begrip: begrip en inzicht in classificaties, principes, theorieën en modellen die de leerlingen gebruiken bij het verwerken van andere kennis. Zie Hattie (2013). Leren zichtbaar maken. Bazalt

¹⁶ Cognitieve, motorische, sociale, emotionele, communicatieve, seksuele, maatschappelijke ontwikkeling, hiermee rekening houdend met de sleutelcompetenties noodzakelijk voor de participatie binnen de huidige en toekomstige maatschappij, Zie Bronnendocument "Het schoolteam realiseert doelgericht een brede en harmonische vorming die betekenisvol is." Voor de verschillende ontwikkelingsdomeinen zie theoretisch deel specifieke diagnostische protocollen.

¹⁷ Zie Theoretisch deel: Prodia-model, langetermijndoelen van onderwijs: kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming maar ook doelen binnen kwaliteit van leven.

liggen in de lijn van het pedagogisch project en de visie van de school. Scholen worden hiervoor ondersteund door/kunnen hiervoor samenwerken met de pedagogische begeleidingsdienst.

De school geeft het onderwijsleerproces en de leef- en leeromgeving vorm

Kwaliteitsverwachtingen en kwaliteitsbeelden:

De school geeft het onderwijsleerproces en de leef- en leeromgeving vorm.

Het schoolteam en de lerenden creëren samen een positief en stimulerend school- en klasklimaat.

Het schoolteam en de lerenden gaan positief om met diversiteit.

De leef- en leeromgeving en de onderwijsorganisatie ondersteunen het bereiken van de doelen.

Het schoolteam biedt een passend, actief en samenhangend onderwijsaanbod aan.

1. Leerlingen, doelen en context als basiselementen voor de vormgeving

Het vormgeven van het onderwijsleerproces en de leef- en leeromgeving heeft als doel uitdagende en haalbare doelen voor alle leerlingen te bereiken via het uitlokken en op gang brengen van leerprocessen¹⁸. Binnen de brede basiszorg staan principes van kwaliteitsvol onderwijs centraal zoals een positief, veilig en rijk leerklimaat, betekenisvol leren, variatie en flexibiliteit in doelstellingen, werkvormen, materialen, evaluatie...¹⁹ Er is oog voor de totaalontwikkeling van leerlingen op vlak van leren en studeren, onderwijsloopbaan, psychisch en sociaal functioneren en preventieve gezondheidszorg²⁰. Hierbij gaat extra aandacht naar het creëren van gelijke onderwijskansen²¹ en werken aan inclusie²². De leerkracht en het schoolteam ontwerpen een omgeving vanuit leerlingenkenmerken en

¹⁸ Vlaamse Onderwijsinspectie (2017) Bronnendocument Referentiekader voor Onderwijskwaliteit, Vlaams Ministerie voor Onderwijs en Vorming

¹⁹ Zie Hoofdstuk Effectief onderwijs in Pameijer, N., Denys, A., Timbremont, B. & Van De Veire, H. (2018). *Handelingsgericht werken. Samenwerken aan schoolsucces*. Leuven: Acco. (Vlaamse editie).

²⁰ Ontwikkeling is een uiterst complex proces van onder meer lichamelijke en geestelijke maturatie en het verwerven van vaardigheden in diverse domeinen (sociaal-emotioneel, motorisch, cognitief, taal-spraak, creativiteit, lezen, rekenen, schrijven,... deze lijst is vrijwel onbeperkt). Sommige aspecten van het ontwikkelingsproces overstijgen het niveau van 'vaardigheden verwerven'. De vaardigheden zijn in dat geval eerder middelen om zichzelf te ontplooien tot een persoonlijkheid, die gedragingen stelt volgens bepaalde morele waarden. Ontwikkeling resulteert in 'het worden van iemand' en niet alleen in het 'verwerven van vaardigheden' uit Vlaamse Wetenschappelijke Vereniging voor Jeugdgezondheidszorg (2022). 'Wat is jeugdgezondheidszorg? Duiding voor (toekomstige) professionals en beleidsmakers. Geconsulteerd op 16 januari 2024 via https://www.vwvj.be/sites/default/files/2023-08/Duiding%20jeugdgezondheidszorg_2022_finaal_onderschreven.pdf

²¹ De Vos, G. & Tuytens, M. (2021). *Verschillen in onderwijs. Streven naar excellentie en gelijke onderwijskansen. Een overzicht van de onderzoeksresultaten van steunpunt onderwijsonderzoek*. Brussel: Politea. De Witte, K. & Hindriks, J. (2018). *De (her)vormende school*. Gent: Itinera. <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/omgevingsanalyse-onderwijs>. p. 105, p. 114. Zie factoren van achterstelling binnen onderwijs; Mitchell, D. (2018). *Gelijke kansen in de school. Diversiteit in vijf thema's*. Huizen: Uitgeverij Pica.

²². <https://www.klasse.be/248883/inclusief-onderwijs-grote-stappen/>

leerdoelen²³. Aanwezige contextfactoren, zowel kenmerken van de schoolcontext als de thuis- en leefcontext van leerlingen, bepalen mee voor welke leerstrategieën wordt gekozen.

Leerkrachten kiezen zo voor een didactisch, pedagogisch handelen en een klasmanagement²⁴ waarin zoveel mogelijk sterktes worden benut, hindernissen worden weggewerkt en waarin alle leerlingen optimaal tot leren kunnen komen. Bij de keuze voor leerstrategieën wordt enerzijds rekening gehouden met de aanwezige randvoorwaarden voor hun effectiviteit²⁵ en anderzijds met de manier waarop de gekozen leerstrategieën binnen de klas- of schoolcontext kunnen worden gecreëerd. Het schoolteam²⁶ creëert voor leerkrachten ook mogelijkheden om elkaar te versterken, om samen met collega's te bespreken op welke manier zij binnen en over klassen heen samen kunnen werken om het leerproces van de leerlingen te versterken²⁷.

Scholen maken op basis van hun pedagogisch project keuzes over hoe ze hun onderwijsleeromgeving vorm geven. Een onderwijsleeromgeving die een weerspiegeling is van de maatschappij waarin de leerling participeert en verder zal participeren, faciliteert dat er binnen de school gewerkt wordt aan maatschappelijk relevante doelen²⁸. Een gestructureerd klasmanagement en een flexibele klassenorganisatie maken het bijvoorbeeld mogelijk om effectief om te gaan met en optimaal gebruik te maken van verschillen tussen leerlingen. Binnen het vorm geven van de onderwijsleeromgeving is daarnaast aandacht voor samenwerking met ouders en de bredere thuis- en leefcontext²⁹. Zij kunnen leerlingen ondersteunen om het leren betekenisvol te maken binnen hun context.

Leerkrachten kunnen enerzijds nadenken over wat de klas in zijn geheel nodig heeft om leerdoelen te bereiken maar anderzijds bij de vormgeving ook specifiek inzoomen op

²³ Vlaamse Onderwijsinspectie (2017) Bronnendocument Referentiekader voor Onderwijskwaliteit, Vlaams Ministerie voor Onderwijs en Vorming

²⁴ Zie Theoretisch deel: Prodia-model: de schoolcontext. Klasmanagement kan omschreven worden als handelingen die leerkrachten ondernemen om een omgeving te creëren die academisch en sociaal-emotioneel leren ondersteunt en faciliteert en die de basis vormen om executieve functies te kunnen trainen bij leerlingen.

²⁵ Zie onder andere <https://leerpunt.be/>, Hoofdstuk Effectief onderwijs in Pameijer, N., Denys, A., Timbremont, B. & Van De Veire, H. (2018). *Handelingsgericht werken. Samenwerken aan schoolsucces*. Leuven: Acco. (Vlaamse editie); Bijlage effectief onderwijs en talrijke wetenschappelijke effectiviteitsstudies.

²⁶ Binnen het schoolteam vallen naast het onderwijzend personeel, directie en beleid ook het opvoedend en administratief personeel. Vooral binnen het secundair onderwijs hebben ook zij een ondersteunende en faciliterende rol.

²⁷ Zie Bronnendocument ROK: "Een functionele samenwerking tussen collega's bevordert niet alleen het leren op de werkplek, door de talrijke mogelijkheden tot discussie, wederzijdse hulp en steun, maar draagt ook bij tot het versterken van de draagkracht van de teamleden (Struyf, E., Adriaensens, S., & Verschueren, K. (2013). Een geïntegreerd zorgbeleid en het beleidsvoerend vermogen van een school. *Impuls*, 43(4), 204-214.)"; De Man, L. & Gallin, E. (2020). *De leraar is een team: samenwerkingsvormen als hefboom tot leren*. Gent: Politeia.

²⁸ Zie Theoretisch deel: Prodia-model: Doelen. Onderwijspedagogische processen zijn steeds werkzaam in drie overlappende doeldomeinen die we kunnen benoemen als kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming. Biesta G. (2018). *De terugkeer van het lesgeven*. Phronese en Biesta, G. (2014). 'Wat is goed onderwijs? Over kwalificatie, socialisatie en subjectivering.' Geraadpleegd op 9 februari 2022, <https://nivoz.nl/nl/nro/wat-is-goed-onderwijs-over-kwalificatie-socialisatie-en-subjectivering>

²⁹ Zie Theoretisch deel: Prodia-model: de thuis- en leefcontext

kwetsbare leerlingen³⁰ of leerlingen die extra uitdaging of ondersteuning nodig hebben³¹. Ze ontwerpen een krachtige leeromgeving waarbij reeds binnen brede basiszorg tegemoet gekomen wordt aan de noden van zowel de klas als de individuele leerlingen. Op die manier blijft het aantal extra aanpassingen dat nodig is voor individuele leerlingen minimaal³².

Het afstemmen van de pedagogische en didactische aanpak op school-, klas- en groepsniveau, verhoogt de kans dat de gestelde doelen bereikt worden³³. In het basisonderwijs maken de visie en het beleid rond horizontale en verticale samenhang³⁴ integraal deel uit van het schoolwerkplan. Ook in het secundair onderwijs³⁵ vraagt een kwaliteitsvolle leerlingenbegeleiding een vak- en jaaroverschrijdende samenhang (themawerkgroepen, vakoverschrijdende projecten...). Een gelijkvormige aanpak en continuïteit van het onderwijsleerproces kunnen hier een onderdeel van zijn.

2. Samen een leer- en leefomgeving creëren waar alle leerlingen zich thuis voelen

De vormgeving is niet alleen afgestemd op alle leerlingen maar idealiter ook afgestemd met alle leerlingen. Leerlingen inspraak geven bij het vormgeven van de onderwijsleeromgeving, actief betrekken op het eigen ontwikkelingsperspectief en de opvolging ervan, zorgt dat leerlingen mee kunnen sturen en eigenaarschap voelen van hun eigen leertraject. Om te kunnen groeien en ontwikkelen hebben leerlingen drie psychologische basisbehoeften: autonomie, verbondenheid en competentie. Leerlingen ondersteunen op hun pad naar volwassenheid gaat over het ondersteunen van deze behoeften³⁶. Leerlingen kunnen waardevolle feedback geven over waar zij nood aan hebben en zijn een belangrijke actor om mee te zorgen voor deze positieve en veilige leer- en leefomgeving³⁷.

Werken aan verbondenheid³⁸ binnen de school draagt bij tot de betrokkenheid³⁹ van de leerlingen. Een basisgevoel van verbondenheid verandert de houding van iemand tegenover

³⁰ De term 'kwetsbaar' wordt breed gezien en benaderd vanuit een bio-psycho-sociaal model. Kwetsbare leerlingen zijn leerlingen die in interactie met hun context tijdelijke of langdurige barrières ondervinden om te participeren aan het schoolgebeuren en/of de maatschappelijke context. Bijvoorbeeld leerlingen uit kansengroepen, met specifieke onderwijsbehoeften, een vluchtgeschiedenis, een psychische kwetsbaarheid, KOPP-leerlingen, leerlingen die worstelen met identiteit...

³¹ Zie 'Hoofdstuk 6: Handelingsgericht werken in een zorgcontinuüm' in Pameijer, N., Denys, A., Timbremont, B. & Van De Veire, H. (2018). *Handelingsgericht werken. Samenwerken aan schoolsucces*. Leuven: Acco. (Vlaamse editie).

³² Zie Pameijer et al. *Handelingsgericht werken: samenwerken aan schoolsucces en Struyf, E. (2020). Samen sterk in geïntegreerde leerlingenbegeleiding: een gids voor onderwijsprofessionals*. Kalmthout: Pelckmans Pro.

³³ Naar: Houtveen T., Koekebacker E., Mijs, D., & Vermooy K., *Succesvolle aanpak van risicoleerlingen. Wat kan de school doen?*, Garant, Antwerpen-Apeldoorn, 2005

³⁴ "Vanuit betekenisvolle contexten werken aan doelen uit verschillende domeinen noemen we horizontale samenhang. De verticale samenhang verwijst naar de continuïteit van doelen over de klasgroepen, pedagogische eenheden of leerjaren heen." Uit: Vlaamse Onderwijsinspectie (2017) Bronnendocument Referentiekader voor Onderwijskwaliteit, Vlaams Ministerie voor Onderwijs en Vorming, p. 40.

³⁵ Zie bvb Toolbox Secundair Onderwijs, <https://pro.vanbasisnaarsecundair.be/toolbox>.

³⁶ Zie bvb Gepersonaliseerd samenleren binnen GO!

³⁷ Dit gaat zowel over de fysieke leer- en leefomgeving als om de school als leefgemeenschap. Zie Theoretisch deel: Prodia-model: school als leefgemeenschap, belang van relatie leerkracht-leerling en leerling-medeleerling.

³⁸ Deboutte G., 'Verbondenheid: een ander en preventief antwoord op respectloos gedrag. Hoe toewerken naar een positief klas- en schoolklimaat?', in: *Handboek leerlingenbegeleiding 2*, Kluwer, 2004, pp. 57-78.

³⁹ Met betrokkenheid bedoelen we zowel tussen leerlingen als in de leerling-leerkrachtrelatie.

zijn omgeving. Aandacht en erkenning geven aan de leerling als unieke persoon en zijn thuis- en leefcontext⁴⁰ draagt bij aan verbondenheid binnen diversiteit.

Via tal van activiteiten kan gewerkt worden aan een positieve en warme sfeer waarin leerlingen zich kunnen ontwikkelen. Hierbij oog hebben voor de interesses en talenten van leerlingen en succeservaringen creëren, draagt bij aan het competentiegevoel van leerlingen.

De school begeleidt de lerenden

Kwaliteitsverwachtingen en kwaliteitsbeelden:

De school begeleidt de lerenden.

Het schoolteam geeft de begeleiding vorm vanuit een gedragen visie en systematiek en volgt de effecten van de begeleiding op.

Het schoolteam biedt begeleiding zowel op het vlak van leren, leerloopbaan, sociaal-emotionele ontplooiing als fysiek welzijn.

Het schoolteam biedt elke lerende een passende begeleiding met het oog op gelijke onderwijskansen.

Het schoolteam geeft de begeleiding vorm samen met de lerende, de ouders/thuisomgeving en andere relevante partners.

1. De leerkracht doet ertoe

Bij brede basiszorg staat de reguliere werking in de klas en op school centraal. Leerkrachten zorgen ervoor dat de leerlingen zo maximaal mogelijk tot leren komen op alle begeleidingsdomeinen en bevorderen de optimale ontwikkeling⁴¹ en het welbevinden. Kwaliteitsvol onderwijs aan alle leerlingen vraagt van leerkrachten (ortho)pedagogische, (ortho)didactische en organisatorische competenties⁴² die hen in staat stellen om de leerlingen te begeleiden en die leerlingenbegeleiding bij te sturen wanneer nodig. Elke leerkracht heeft een belangrijke rol bij het begeleiden van leerlingen en kan het verschil maken voor een leerling⁴³. Hierbij mogen we zeker ook de andere leden van het schoolteam, zoals de opvoedkundige en administratieve krachten,

⁴⁰, "Lerenden, ouders en deskundigen beschikken over een evenwaardige expertise die kan benut worden om tot gelijke leer- en ontplooiingskansen te komen voor alle lerenden." Uit Vlaamse Onderwijsinspectie (2017) Bronnendocument Referentiekader voor Onderwijskwaliteit, Vlaams Ministerie voor Onderwijs en Vormingp. 78.

⁴¹ Ontwikkeling is een uiterst complex proces van onder meer lichamelijke en geestelijke maturatie en het verwerven van vaardigheden in diverse domeinen (sociaal-emotioneel, motorisch, cognitief, taal-spraak, creativiteit, lezen, rekenen, schrijven,... deze lijst is vrijwel onbeperkt). Sommige aspecten van het ontwikkelingsproces overstijgen het niveau van 'vaardigheden verwerven'. De vaardigheden zijn in dat geval eerder middelen om zichzelf te ontplooiën tot een persoonlijkheid, die gedragingen stelt volgens bepaalde morele waarden. Ontwikkeling resulteert in 'het worden van iemand' en niet alleen in het 'verwerven van vaardigheden' uit Vlaamse Wetenschappelijke Vereniging voor Jeugdgezondheidszorg (2022). 'Wat is jeugdgezondheidszorg? Duiding voor (toekomstige) professionals en beleidsmakers. Geconsulteerd op 16 januari 2024 via https://www.vwvj.be/sites/default/files/2023-08/Duiding%20jeugdgezondheidszorg_2022_finaal_onderschreven.pdf

⁴² Zie BVR betreffende de basiscompetenties van de leraren, geconsulteerd op 31 mei 2023 via <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=15404> zie Boonen, H., & Wilssens, M. (2019). 'Moet ik een superheld zijn om inclusief les te geven?', in Vantieghem, W., & Van de Putte, I. (red). *Vol potentieel. Krachtig lesgeven in diversiteit*. Acco, p. 59-80.

⁴³ Zie Prodia-model: bouwsteen schoolcontext en HGW-uitgangspunt: De leerkracht doet ertoe!

niet over het hoofd zien. Ook zij staan heel dicht bij leerlingen en maken dagelijks het verschil. Om elk lid van het schoolteam een actieve rol te geven binnen leerlingenbegeleiding kan onder andere ingezet worden op voldoende eigenaarschap geven, de nodige handelingsbekwaamheid creëren, ruimte bieden om te professionaliseren, (h)erkennen van ondersteuningsbehoeften, succeservaringen laten opdoen, steun bieden binnen het schoolteam en het beleid van de school.⁴⁴

2. Leren gebeurt in interactie

De leerkracht-leerlingrelatie is een belangrijk instrument voor het cognitief en affectief leerproces van leerlingen⁴⁵. Leerkrachten zijn zich best bewust van het effect van de manier waarop ze met leerlingen omgaan op het leerproces van een leerling of klasgroep, maar ook van het effect dat een leerling of klasgroep op hun eigen handelen als leerkrachten heeft⁴⁶. Zowel het leerproces en het welbevinden van de leerling als het welbevinden van de leerkracht zijn hierbij belangrijk. Tijd maken voor gesprekken met leerlingen zorgt voor een versterking van de leerkracht-leerlingrelatie. Waar deze relatie moeilijk loopt, kan de leerkracht een beroep doen op het schoolteam en samen bekijken hoe deze relatie verbeterd kan worden of hoe er grenzen kunnen worden gesteld wanneer nodig. *Een leerkracht mag een leerling in zijn hart dragen maar niet op zijn rug*⁴⁷.

Leren gebeurt ook in interactie tussen leerlingen. Peerervaringen zijn cruciaal voor de ontwikkeling van leerlingen⁴⁸. Binnen de schoolcontext dragen ze bij tot schoolse betrokkenheid en leerprestaties⁴⁹. De leerkracht en het schoolteam creëren een basis voor goede relaties binnen de klas en de school en sturen bij wanneer er interactieproblemen zijn of wanneer een leerling de binding met zijn klasgroep dreigt te verliezen.

School, ouders en leerlingen zijn samen verantwoordelijk voor het leerproces en schoolsucces⁵⁰. Daarom is de samenwerking met ouders cruciaal. Zij zijn de eerste belangrijke partner bij de begeleiding van hun kinderen en jongeren. Scholen leggen contact met alle ouders, gaan op een open manier in gesprek met ouders over hoe zij betrokken zijn

⁴⁴ De nodige handelingsbekwaamheid met een gevoel van 'Yes, I can!'. Struyf, E. (2020). *Samen sterk in geïntegreerde leerlingenbegeleiding. Een gids voor onderwijsprofessionals*. Kalmthout: Pelckmans Pro. p. 31-32. Zie Vantieghem, W., & Van de Putte, I. (red). *Vol potentieel. Krachtig lesgeven in diversiteit*. Acco en <https://potentialtoteach.be/>

⁴⁵ Zie Theoretisch deel – Prodia-model – de schoolcontext

⁴⁶ Zie HGW-uitgangspunt afstemming en wisselwerking

⁴⁷ Struyf, E. (2020). *Samen sterk in geïntegreerde leerlingenbegeleiding. Een gids voor onderwijsprofessionals*. Kalmthout: Pelckmans Pro. pp.28-29

⁴⁸ Vanuit preventief oogpunt wordt alle hulp of ondersteuning die uitgaat van medeleerlingen en peers als de nulde lijn gezien, zie Deklerck, 2011 in Struyf, E. (2020). *Samen sterk in geïntegreerde leerlingenbegeleiding. Een gids voor onderwijsprofessionals*. Kalmthout: Pelckmans Pro.

⁴⁹ Verschueren, K. & Spilt, J.. De school als interpersoonlijke context voor typische en atypische ontwikkeling. In Colpin, H.; Bosmans, G., Noens, I., Bijttebier, P., Claes, L. (Eds.) (2015). *Diagnostiek bij kinderen, jongeren en gezinnen. Deel II: Ontwikkeling in context* (pp. 103 – 121). Leuven: Acco. Wat betreft de rol van school- en klasgenoten, blijken aanvaarding en populariteit in de peergroep, alsook groepsnormen bij te dragen aan de schoolse betrokkenheid en prestaties van leerlingen. Bovendien blijken peeraanvaarding en populariteit enerzijds en de kwaliteit van leerkracht-leerlinginteracties anderzijds elkaar wederzijds te beïnvloeden.

⁵⁰ Zie ROK over ouderbetrokkenheid.

op het leren van hun kinderen⁵¹ en stimuleren het onderwijsondersteunend gedrag van alle ouders⁵². Waar nodig gaan zij hierbij aanklappend te werk⁵³.

3. Partners in leerlingenbegeleiding

Leerkrachten maken deel uit van een schoolteam dat samen met hen toewerkt naar een sterke brede basiszorg. Ook schoolexterne partners zoals PBD, CLB en leersteuncentra werken direct en indirect mee aan de versterking van brede basiszorg⁵⁴. De uitwerking van maatregelen binnen verhoogde zorg en uitbreiding van zorg gebeurt altijd in afstemming met de leerkracht⁵⁵. Samen wordt nagedacht hoe aanpassingen geïntegreerd kunnen worden in de klas- en schoolwerking en hoe dit de brede basiszorg kan versterken. Omdat de leerkracht aan het stuur zit, is hij een bepalende factor in deze vertaling.

De rollen en verantwoordelijkheden die eenieder hierin opneemt en de manier waarop er wordt samengewerkt staat uitgeschreven in het beleid op leerlingenbegeleiding. Hoe meer alle actoren aan een gedragen en gedeelde visie werken, hoe gemakkelijker zij elkaars opdracht kunnen faciliteren.

De school volgt de ontwikkeling van de lerenden op

Kwaliteitsverwachtingen en kwaliteitsbeelden:

De school volgt de ontwikkeling van de lerenden op.

Het schoolteam geeft de lerenden adequate feedback met het oog op de voortgang in het leer- en ontwikkelingsproces.

Het schoolteam evalueert op een brede en onderbouwde wijze het onderwijsleerproces en het behalen van de doelen.

Het schoolteam stuurt het onderwijsleerproces bij op basis van de feedback- en evaluatiegegevens.

Het schoolteam beslist en rapporteert onderbouwd over het behalen van de doelen bij de lerende.

⁵¹ Dit kan op een heel andere manier zijn als wat leerkrachten voor ogen hebben. Het is belangrijk om niet in vooroordelen te vervallen en op zoek te gaan naar de manier waarop ouders het leren van hun kind ondersteunen en de doelen en verwachtingen die zij voor hun kind voor ogen hebben.

⁵² Onderwijsondersteunend gedrag is het gedrag dat ouders stellen om bij te dragen aan de onderwijsdoelen van hun kind. Vaak wordt hierbij het onderscheid gemaakt tussen ouderparticipatie en ouderbetrokkenheid. Alle ouders zijn betrokken bij het onderwijs aan hun kind maar de mate waarin en de manier waarop kan wel verschillen. Zie Theoretisch deel: Prodia-model: onderwijsondersteunend gedrag

⁵³ Zie Mertens, C., Vanderlinde, R., & Van Avermaet, P. (2014). Ouderbetrokkenheid in secundaire scholen: aan de slag met de coachingstool "Samen met ouders." *WELWIJS*, 25(4), 3-7. <https://vorming.cego.be/ouderbetrokkenheid-wie-warmte-geeft-krijgt-warmte-terug-ludo-heylen/>

⁵⁴ Zij doen dit elk vanuit hun eigen rol en opdracht. Voor meer informatie hierover zie [decreet betreffende de kwaliteit van onderwijs](#), [decreet leerlingenbegeleiding](#) en [omzendbrief leersteun in het basis en secundair onderwijs](#).

⁵⁵ Zie visie en beleid op leerlingenbegeleiding: geschakelde zorg en samenwerking binnen het zorgcontinuüm

1. Feedback⁵⁶ geven en bijsturen

Lesgeven aan en begeleiden van leerlingen is een proces van constante monitoring en bijsturing. De leerkracht geeft les, bekijkt het effect en stuurt bij waar en wanneer nodig. Bij het geven van feedback houdt de leerkracht er rekening mee dat dit groeigericht gebeurt⁵⁷ en kijkt hij in eerste instantie naar welke vorderingen de leerling ten opzichte van zichzelf heeft gemaakt. Feedback is een krachtig hulpmiddel om het onderwijsleerproces van een leerling te versterken en de motivatie van de leerling te stimuleren. Feedback heeft het meeste effect binnen een pedagogisch klimaat waar leerlingen zich veilig voelen en waar fouten maken mag⁵⁸. Positieve feedback hardop en in het bijzijn van andere leerlingen geven werkt niet enkel motiverend voor de leerling zelf, maar kan ook medeleerlingen motiveren.

Feedback stuurt of heroriënteert een leerling in zijn leerproces door zijn acties af te stemmen op een bepaald doel. Bij het geven van feedback vertrekt de leerkracht vanuit de leerdoelen en succescriteria die hij aanvankelijk met de leerlingen meegegeven had. Feedback geven draait volgens Hattie rond drie belangrijke vragen: waar werk ik naartoe naartoe, wat is het doel (feedup)? Hoe doe ik het tot nu toe, ben ik dichtbij of is het doel nog veraf (feedback)? Hoe moet ik nu verder, wat kan ik doen om dichterbij het doel te komen (feedforward)?⁵⁹ Deze vragen kunnen gesteld worden op verschillende niveaus: het resultaat van een opdracht of toets (product- of taakniveau), de weg ernaartoe (procesniveau), het omgaan met het eigen leerproces (zelfregulatie niveau) en de leerling zelf (persoonlijk niveau). Dat laatste lijkt het minst effect te hebben op leerprestaties⁶⁰. Indien feedback gegeven wordt op procesniveau heeft de leerkracht niet enkel oog voor het effect (het is al dan niet gelukt), maar zeker ook voor de inzet (heeft de leerling er hard voor gewerkt?). Feedback is het krachtigst als het op de verschillende niveaus gebeurt en een onderlinge samenhang kent.⁶¹ Kortom, de meest effectieve feedback is de feedback die tijdens het leren wordt gegeven.

Een feedbackcultuur binnen de klas creëert een feedbackdialoog tussen leraar en leerling die de vervolgactie bij de leerling stimuleert. Ook peerfeedback is een effectieve manier om leerlingen de stap verder te laten nemen in het leerproces. Leerlingen leren niet enkel vanuit de feedback die ze van een leerkracht of medeleerlingen krijgen maar ook door zelfevaluatie. Tijdens het geven van feedback kan de leerkracht de leerlingen vragen stellen. Zo betrek de leerkracht leerlingen actief en stimuleert hij de zelfevaluatie.

⁵⁶ Zie Coppieters, J. (2019) *Effectieve feedback in het onderwijs*. Leuven: Acco. Vanhoof, S. & Speltinx, G. (2021). *Feedback in de klas. Verborgene Leerkansen*. Tiel: Lannoo. Mitchell, David (2015). *Wat écht werkt*, Huizen: Pica.

⁵⁷ Zie Bijlage Mindset: growth mindset

⁵⁸ Vlaamse Onderwijsinspectie (2017) Bronnendocument Referentiekader voor Onderwijskwaliteit, Vlaams Ministerie voor Onderwijs en Vorming

⁵⁹ Zie Hattie, J. (2013). Leren zichtbaar maken. Bazalt; Hattie, J., & Timperley, H. (2007). The power of feedback. *Review of Educational Research*. 77(1), 81–112

⁶⁰ Zie Toolkit leren en lesgeven van Leerpunt, geconsulteerd op 17 januari 2024 via <https://leerpunt.be/toolkit/toolkit-leren-lesgeven/feedback-geven-aan-leerlingen>

⁶¹ Pameijer, N., Denys, A., Timbremont, B., & Van de Veire, H. (2018). 'Effectief onderwijs' in Pameijer, N., Denys, A., Timbremont, B., & Van de Veire, H. *Handelingsgericht werken. Samenwerken aan schoolsucces. Vlaamse editie*. Den Haag/Leuven: Acco.

De **PBD** kan de school bij het bewust inzetten van feedback ondersteunen en het schoolteam hiertoe professionaliseren⁶².

2. Proactief en preventief opvolgen en handelen

De leerkracht volgt de leerlingen op en heeft hierbij oog voor hun onderwijs- en opvoedingsbehoeften. Naast de resultaten en effecten bij de leerlingen, worden ook andere context- en inputkenmerken meegenomen in de opvolging. Leerlingen en ouders zijn hierbij belangrijke bronnen van feedback⁶³. Opvolging is de eerste stap in het aanpassen van de onderwijsleeromgeving aan de noden van de (klas)groep of te komen tot een meer universeel ontwerp⁶⁴. Hiervoor kan de leerkracht een beroep doen op collega's waarmee samen wordt gewerkt binnen de klaswerking. In het secundair en in het buitengewoon onderwijs speelt de (begeleidende) klassenraad hier ook een belangrijke rol. Zo kan het schoolteam kort op de bal spelen en bijsturen wanneer nodig. Deze collegiale conversatie vangt ook mogelijke ondersteuningsbehoeften van leerkrachten op. Dit geeft de leerkracht het gevoel dat hij er niet alleen voor staat⁶⁵.

Het schoolteam volgt alle leerlingen op vanaf hun instap in het betreffende onderwijsniveau en houdt hiervoor een goed uitgebouwd **leerlingendossier** bij. Het centraliseert systematisch en doelgericht alle relevante leerlingengegevens met extra oog voor wat de leerling al kan⁶⁶. Leerkrachten, zorgteam en directie⁶⁷ gebruiken het leerlingendossier bij de begeleiding van een leerling in de onderwijsloopbaan, preventieve gezondheidszorg, psychisch en sociaal functioneren en leren en studeren. Ze vullen het aan volgens afspraak, rekening houdend met hun ambtsgeheim⁶⁸.

Door alle leerlingen systematisch op te volgen en breed te evalueren, kan men het leerproces van elke leerling zo goed mogelijk begeleiden. Daarnaast stelt het opvolgen het schoolteam ook in staat om eventuele hindernissen proactief op te merken en problemen te voorkomen of mogelijke problemen tijdig op te merken en te signaleren.

Tijdens een klasbespreking of klassenraad bekijken de leerkrachten samen met de zorgverantwoordelijke of er nog elementen uit de brede basiszorg kunnen ingezet worden om tegemoet te komen aan de onderwijs- en opvoedingsbehoeften van de leerling. Hoe meer een

⁶² We verwijzen hiervoor naar netgebonden initiatieven.

⁶³ Coppieters, J. (2019). *Effectieve feedback in het onderwijs*. Leuven: Acco. Vanhoof, S. & Speltincx, G. (2021). *Feedback in de klas. Verborgene Leerkansen*. Tielt: Lannoo.

⁶⁴ Struyf, E. (2020) *Samen sterk in geïntegreerde leerlingenbegeleiding. Een gids voor onderwijsprofessionals*. Kalmthout: Pelckmans Pro.

⁶⁵ Struyf, E. (2020) *Samen sterk in geïntegreerde leerlingenbegeleiding. Een gids voor onderwijsprofessionals*. Kalmthout: Pelckmans Pro.

⁶⁶ Relevante leerlingengegevens kunnen zijn: doelgerichte observatie binnen de context, (methodegebonden) toetsen, zelfevaluatie, leerlingvolgsystemen, informatie uit ouder- en leerlingcontacten, leerkrachtenoverleg, beschrijving van positieve aspecten en competenties, interventies en evaluaties i.k.v. handelingsplanmatig werken, externe (diagnostische) verslaggeving...

⁶⁷ Partners in de leerlingenbegeleiding, zoals CLB-medewerkers en ondersteuners kunnen inzage krijgen in het leerlingendossier. Zie wetgeving.

⁶⁸ Zie Bescherming van persoonsgegevens in het onderwijs - Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming (vlaanderen.be)

Algemeen Diagnostisch Protocol

school zicht heeft op de brede basiszorg die wordt aangeboden, hoe gemakkelijker er kan worden bijgestuurd wanneer nodig.

Indien ondanks deze cyclische evaluatie blijkt dat de aanpak voor een leerling(engroep) niet (meer) volstaat of indien het schoolteam zich zorgen maakt over bepaalde signalen, wordt beslist om verhoogde zorg bij te schakelen. Een klasbespreking⁶⁹ fungeert als een scharniermoment tussen brede basiszorg en verhoogde zorg.

⁶⁹ Met klasbespreking bedoelen we elk soort overleg waarbij een leerkracht samen met het schoolteam overlegt over de groep leerlingen waaraan hij lesgeeft. Dit kan gaan over een klassenraad, een overleg met het zorg- of beleidsteam...